

PUTERE ȘI REPRESENTARE

BLĂNURI ȘI DIPLOMAȚIE ÎN VREMEA LUI PETRU RAREȘ*

LIVIU PILAT**

În iunie 1546, o solie moldovenească revenind de la Moscova, condusă de boierul Ioan Chiceră¹, a fost atacată în Lituania de niște slujitori ai cnezilor Feodor și Dimitri Wisnowiecki. Moldovenii au fost bătuți și jefuiți, unii dintre însoțitorii lui Chiceră au fost uciși, iar incidentul a tensionat relațiile moldo-polone și așa fragile. Drept represalii, voievodul Moldovei a dispus reținerea solului polon Iacob Wilanowski și a cerut restituirea imediată a bunurilor furate². Într-o scrisoare din 19 iulie 1546, către Sigismund August, regele Poloniei Sigismund I își exprima teama de izbucnirea unui război cu moldovenii și turcii, pentru care nu era pregătit³. Prințul Moldovei era tributar sultanului și putea solicita ajutorul acestuia, dar, la rândul ei, Polonia avea o relație privilegiată cu Imperiul Otoman, ceea ce face îngrijorarea regelui mai greu de înțeles. Atacarea și jefuirea solilor era o faptă blamată, însă asemenea incidente se întâmplau și nu reprezentau neapărat un *casus belli*. Desigur, relațiile moldo-polone erau tensionate la momentul incidentului, însă escaladarea rapidă a conflictului și îngrijorarea regelui Poloniei se explică și prin faptul că solii moldoveni aduceau de la Moscova, printre alte bunuri, peste 1.000 de piei de samur, șube de blană și doi șoimi⁴, bunuri de care voievodul Moldovei și sultanul erau foarte interesați.

* Lucrarea este realizată în cadrul grantului *Luxury, Fashion and Social Status in Early Modern South-Eastern Europe*, ERC-2014-CoG, nr. 646489.

** Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie; liviu.pilat@gmail.com.

¹ Despre acest boier se cunosc foarte puține lucruri. Câteva detalii genealogice la Maria-Magdalena Székely, *Sfeticii lui Petru Rareș*, Iași, 2002, p. 462.

² Gh. Duzinchevici, *Din legăturile lui Petru Rareș cu Polonia*, în „Revista istorică”, XXIII, 1937, 7–9, p. 257–261.

³ „Quid sibi ista volunt divinare nescimus nisi quod istic hoc agi videmus, ut quod habemus foedus cum Turcis et Valachis id rumpatur et bellum conflatur. Ad quod hoc tempore valde sumus imparati cum precipue si quid contra Valachos moliti simus, non cum solis illis sed cum Turcis multo potencioribus rem nobis fore videamus” (*Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone*, ed. Ilie Corfus, vol. I, București, 1979, p. 114).

⁴ În iunie 1546, starostele de Krzemieniec, Felix Herczyk, a întocmit un act de constatare a rănilor suferite de soli și a pagubelor produse. Potrivit documentului, „la această tâlhărie la drumul mare li s-a luat o căruță cu trei cai, iar din acea căruță au fost luate douăzeci și șase de legături a câte 40 de piei de samur. Din altă căruță au fost luate cizeci de piei de samur separate, patruzeci și șase de șube sure, doi ereți, pe unul l-au luat, iar pe celălalt l-au ucis.” La acestea se adăugau bunurile personale ale solului și însoțitorilor săi (*ibidem*, p. 113).

Pentru curtea otomană blănurile erau foarte importante, ea moștenind o lungă tradiție a folosirii ceremoniale a blănurilor din surse central asiatice și din cea islamică a Orientului Mijlociu. Folosirea herminei și zibelinei pentru a împodobi caftanele dăruite de sultan exprima în plan vizual poziția socială și importanța personajului, blănurile fiind importate la scară mare⁵. Pentru prințul Moldovei, blănurile erau importante pentru ceremonialul curții lui și pentru relația cu sultanul. Alături de tributul plătit Porții, prințul Moldovei oferea sultanului și înalților demnitari diverse daruri, care cu timpul se transformă într-o obligație protocolară⁶. Darurile făcute de voievodul Moldovei sultanului și demnitarilor otomani au fost interpretate de istorici în special ca obligații financiare secundare față de Poartă, care derivă din statutul de *dar al-'ahd*⁷, însă ele aveau un important rol politic și anume acela de a preciza poziția principelui în raport cu sultanul și ierarhia otomană. În acest sens, s-a observat că șoimii dăruți sultanului aveau o semnificație simbolică, exprimând atât supunerea față de sultan, cât și prietenia dintre doi monarhi, o relație în care subalternul este tratat ca „fiu” al sultanului⁸. Importanța darurilor oferite sultanului și demnitarilor otomani poate fi mai bine înțeleasă prin renunțarea la perspectiva atracției exercitate de exotic și bunurile de lux și înlocuirea cu ceea ce unii economiști numesc „bunuri poziționale”. Ele sunt caracterizate de bunăstare, prestigiu și putere, fiind elemente prin intermediul cărora se realizează consumul de putere⁹.

Ca bunuri poziționale, pieile de zibelină exprimă același lucru ca șoimii și definesc poziția prințului moldovean față de ierarhia politică și societatea otomană. Voievodul Moldovei face daruri pe care majoritatea supușilor sultanului nu le pot oferi, ceea ce înseamnă recunoașterea lui ca un principe puternic și bogat, cu un statut privilegiat. Deși sultanul afirmă că Moldova îi aparține, iar țara este considerată parte din „casa Islamului”¹⁰, în realitate aici legea islamică nu se aplică, iar musulmanilor le este interzisă ridicarea de moschei¹¹. Principele beneficiază de

⁵ Hülya Tezcan, *Furs and Skins Owned by the Sultans*, în *Ottoman Costumes: From Textile to Identity*, ed. Suraiya Faroqhi, Christoph Neumann, Istanbul, 2004, p. 63–79.

⁶ Mihai Maxim, *O istorie a relațiilor româno-otomane cu documente noi din arhivele turcești*, vol. I, Brăila, 2012, p. 84–85.

⁷ Ion Matei, *Quelques problèmes concernant le régime de la domination ottomane dans les Pays Roumains*, în „Revue des études sud-est européennes”, X, 1972, 1, p. 74.

⁸ Andrei Pippidi, *Șoimii împărătești. Un aspect al obligațiilor țărilor române față de Poartă*, în „Studii și materiale de istorie medie”, XIV, 1996, p. 16.

⁹ F. Hirsch, *Social Limits to Growth*, Cambridge, 1976, p. 32–36; Ugo Pagano, *Is Power an Economic Good? Notes on Social Scarcity and the Economics of Positional Goods*, în *The Politics and Economics of Power*, ed. S. Bowles, M. Franzini, Ugo Pagano, London, New York, 1999, p. 53–67.

¹⁰ Viorel Panaite, *The Legal and Political Status of Walachia and Moldavia in Relation to the Ottoman Porte*, în *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, ed. Gábor Kármán, Lovro Kunčević, Leiden, Boston, 2013, p. 9–41.

¹¹ Maria-Magdalena Székely, Ștefan S. Gorovei, *Autour des relations moldo-ottomanes*, în „Medieval and Early Modern Studies for Central and Eastern Europe”, V, 2013, p. 149–192.

atributele conducerii suverane, însă este vorba de o suveranitate limitată¹², deoarece ea se exercită prin bunăvoința sultanului. Din acest motiv, darurile scumpe, a căror valoare ajunge să o depășească pe cea a tributului, reprezintă o acțiune politică de afirmare și confirmare a suveranității. La rândul său, sultanul oferea principelui moldovean daruri, între care iese în evidență *cabanița*, un veșmânt ceremonial cu blană de zibelină, rezervat doar celor mai înalți demnitari otomani, precum marele vizir și aga ienicerilor¹³. Importanța pe care o are blana de zibelină în exprimarea relației dintre principele moldovean și sultan este ilustrată de un episod din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Pentru redresarea economică a Moldovei, principele Vasile Lupu i-a cerut sultanului o amânare a plății tributului pentru trei ani, urmând ca acesta să fie achitat integral într-o singură tranșă. Pe parcursul celor trei ani, principele nu a purtat haine împodobite cu zibelină, ci doar cu blană de vulpe. La sfârșitul celor trei ani, principele a trimis sultanului și unor demnitari otomani piei de zibelină în semn de mulțumire și a revenit la vechile obiceiuri vestimentare¹⁴. Cu alte cuvinte, Vasile Lupu a renunțat temporar la statutul său de principe bogat și puternic, pe care l-a recuperat ulterior, fapt exprimat prin plata tributului și revenirea la blana de zibelină.

Importul pieilor de zibelină nu era o simplă tranzacție comercială, limitată la cumpărarea bunurilor și transportul la destinație. Importate din Rusia încă din Evul Mediu, blănurile aveau o pondere semnificativă în comerțul Novgorodului, însă importanța lor va crește odată cu ascensiunea Moscovei. Cnezii moscoviți au folosit politic această resursă naturală, existând chiar și o taxă plătită în blănuri de zibelină¹⁵. În secolul al XVI-lea, în special în vremea lui Ivan cel Groznic și mai ales după cucerirea Siberiei, exploatarea acestei resurse economice se intensifică¹⁶, negoțul cu blănuri fiind și o cale de a câștiga influență politică, prin intermediul „comerțului imperial”. Hermina și zibulina erau printre acele produse al căror export era interzis și care puteau fi scoase din Rusia numai cu acordul țării¹⁷, ceea ce implică dublarea acțiunii comerciale de diplomație. Inițiate la sfârșitul secolului al XV-lea, relațiile ruso-otomane au avut încă de la început o importantă dimensiune comercială, vizând comerțul în nordul Mării Negre¹⁸. În secolul al XVI-lea, negustorii achiziționează în Moscova pentru curtea otomană blănuri scumpe

¹² Dariusz Kolodziejczyk, *What Is Inside and What Is Outside? Tributary States in Ottoman Politics*, în *The European Tributary States*, ed. Gábor Kármán, Lovro Kunčević, p. 421–432.

¹³ Mihnea Berindei, *Contribution à l'étude du commerce ottoman des fourrures moscovites. La route moldavo-polonoise, 1453–1700*, în „Cahiers du monde russe et soviétique”, 12, 1971, 4, p. 395.

¹⁴ Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ed. Gabriel Ștrempel, București, 1982, p. 177–178.

¹⁵ Janet Martin, *Treasure of the Land of Darkness: The Fur Trade and Its Significance for Medieval Russia*, Cambridge, 1986, p. 163–165.

¹⁶ Raymond H. Fisher, *The Russian Fur Trade 1550–1700*, Berkeley, 1943, p. 24–25.

¹⁷ М.В. Фехнер, *Торговля русского государства со странами востока в XVI веке*, Москва, 1956, p. 106–113.

¹⁸ К.В. Базилевич, *Политика externă a statului rus centralizat în a doua jumătate a secolului XV*, București, 1955, p. 357–360.

și alte obiecte de preț. Caravanele urmau vechiul drum care lega Caffa de Moscova, pe cursul Donului și al Volgăi, însă, către mijlocul secolului, acestea devin o țintă pentru cazacii zaporojeni. Din acest motiv, negustorii otomani folosesc un drum mult mai sigur, cunoscut ca „ruta moldovenească”, ajungând la Moscova prin Moldova și teritoriile polono-lituaniene¹⁹.

În pofida numelui, pentru moldoveni accesul spre Moscova pe această rută nu era unul facil și el depindea foarte mult de evoluția relațiilor moldo-polone și a celor moscovito-lituaniene. Construite în vremea lui Ștefan cel Mare și Ivan al III-lea pe baza identității confesionale și consolidate printr-o alianță matrimonială, relațiile moldo-moscovite au fost îndreptate încă de la început împotriva uniunii polono-lituaniene²⁰. Pentru a contracara acțiunile politice și militare ale adversarilor lor, regii poloni au interzis, pentru anumite perioade, tranzitarea teritoriului lor de către solii moldoveni spre Moscova și de către solii moscoviți spre Moldova. În replică, principii moldoveni au reținut solii poloni către Istanbul și au condiționat trecerea acestora de trecerea solilor moldoveni spre Moscova. De asemenea, pentru a evita interdicția, au încercat trimiterea solilor prin teritoriile controlate de tătari sau au apelat la serviciile unor negustori otomani pentru a le cumpăra blănuri scumpe, însă și aceștia erau opriți atunci când autoritățile polone aveau suspiciuni că ei lucrează ca agenți ai principilor moldoveni. Astfel, în 1527 Petru Rareș a cerut liberă trecere spre Moscova pentru solii săi, cu scopul de a cumpăra blănuri și alte daruri, însă cererea i-a fost refuzată. În consecință, voievodul a apelat la serviciile negustorului Andrei Carcandella, un grec aflat în slujba lui Soliman Magnificul, pentru a-i procura aceste bunuri, însă acestuia i s-a interzis să mai facă negoț în Polonia, deoarece lucra și pentru voievodul Moldovei²¹. Trebuie menționat că în răspunsul regelui din 1528 se precizează faptul că solii moldoveni nu sunt lăsați să treacă spre Moscova, deoarece marele cneaz este dușmanul regelui, iar regele vrea să îl izoleze pe dușmanul său. Însă regele înțelege nevoia lui Petru Rareș de a cumpăra blănuri scumpe de zibelină și hermină pentru relația cu sultanul, de aceea îi îngăduie să le cumpere în Polonia și Lituania²². De asemenea, regele a permis în cele din urmă trecerea solilor moldoveni. În 1529, aceștia se aflau la Moscova, ei fiind amintiți în negocierile ruso-polone²³. În aceste condiții, Andrei Carcandella a

¹⁹ Alexandre Bennigsen, Chantal Lemerrier-Quellejay, *Les marchands de la cour ottomane et le commerce des fourrures moscovites dans la seconde moitié du XVIe siècle*, în „Cahiers du monde russe et soviétique”, 11, 1970, 3, p. 363–390.

²⁰ Ilona Czamanska, *Moldavia i Woloszczyzna wobec Polski, Wegier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznan, 1996, p. 364; Liviu Pilat, *Solia pârcălabului Mușat la Moscova și implicarea Moldovei în lupta pentru coroana Ungariei*, în *Clio în oglindiri de sine. Academicianului Alexandru Zub omagiu*, ed. Gh. Cliveti, Iași, 2014, p. 420–422.

²¹ Constantin C. Giurescu, *Relațiile economice dintre români și ruși până la Regulamentele organice*, în „Revista istorică română”, XVII, 1947, p. 13–14.

²² *Acta Tomiciana*, vol. X, Poznan, 1899, p. 114; Veniamin Ciobanu, *Apărător al moștenirii lui Ștefan cel Mare*, în *Petru Rareș*, ed. Leon Șimanschi, București, 1978, p. 115.

²³ P.P. Panaitescu, *Petru Rareș și Moscova*, în *În memoria lui Vasile Pârvan*, București, 1934, p. 270; *Сборникъ Императорскаго Русскаго Историческаго Общества*, vol. XXXV, St. Petersburg, 1882, p. 802–804.

putut acționa, într-o primă fază, ca intermediar pentru voievodul Moldovei fără ca aceasta să reprezinte o ilegalitate. Interdicția i-a fost impusă în februarie 1532, în condițiile conflictului moldo-polon și ca urmare a încălcării edictului regal privind comerțul cu Moldova²⁴.

Un document polonez din 1532 a înregistrat darurile trimise de voievodul Moldovei sultanului, lui Ibrahim Pasha și Ali Pasha, între care blănurile ocupă o pondere importantă. Astfel, sultanul și cei doi înalți demnitari otomani au primit, în aprilie și septembrie, în total, 1.280 de piei de zibelină și 32 de piei de jder²⁵, însă exactitatea cifrelor este îndoielnică²⁶. Cel mai probabil, darurile variaua ca valoare și conținut, în funcție de preferințe și de contextul politic, or, în această perioadă, Petru Rareș era interesat de influențarea deciziei politice la curtea sultanului. După înfrângerile suferite în Pocuția, în vara anului 1531²⁷, Petru Rareș avea nevoie de bunăvoința sultanului și a înalților dregători otomani, în condițiile în care Poarta a condamnat vehement acțiunea militară a voievodului Moldovei împotriva Poloniei²⁸. Deși Petru Rareș ceruse acordul sultanului pentru a ataca Polonia²⁹, sultanul l-a înștiințat pe regele Poloniei că nu susține acțiunea lui Petru Rareș, numindu-l pe acesta din urmă sclavul său, iar Moldova o provincie otomană, la fel ca Bosnia și Semedria³⁰. Desigur, chiar dacă reprezintă o simplă pretenție³¹ sau o dublă amenințare³², aceste formule pot fi interpretate ca o desconsiderare profundă a domnului Moldovei, însă, în același timp, ele reprezintă o asigurare față de o posibilă campanie de represalii a Poloniei împotriva Moldovei. Este însă evident că situația lui Petru Rareș nu era una ușoară. În acel timp se vorbea de o scrisoare foarte dură primită de el din partea sultanului și că Soliman le-ar fi cerut boierilor moldoveni să îl asasineze și să trimită capul său la Istanbul³³. În aceste condiții, trimiterea unei importante cantități de blănuri scumpe la Istanbul trebuie interpretată ca o acțiune diplomatică în cadrul conflictului moldo-polon. În octombrie 1531, marele vizir Ibrahim i-a scris regelui Poloniei, ca urmare a plângerii trimise de Petru Rareș prin solii săi. Regele era somat să pună capăt acțiunilor războinice împotriva Moldovei,

²⁴ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, supl. II/1, ed. Ioan Bogdan, București, 1893, p. 47.

²⁵ *Ibidem*, p. 66.

²⁶ Mihnea Berindei, *La révolte de Ioan Vodă et les relations moldavo-ottomanes, 1538–1574 (I)*, în „Archiva Moldaviae”, III, 2011, p. 33, nota 13.

²⁷ I. Ursu, *Bătăliile de la Gwozdziec și Obertyn (1531)*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice”, s. II, XXXV, 1913, p. 429–441.

²⁸ Veniamin Ciobanu, *op. cit.*, p. 119–120.

²⁹ *Documente turcești privind istoria României*, ed. Mustafa A. Mehmet, vol. I, București, 1976, p. 17.

³⁰ Eudoxiu de Hurmuzaki, *op. cit.*, supl. II/1, p. 26.

³¹ Ștefan S. Gorovei, *Moldova în „Casa Păcii”*. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Iași”, XVII, 1980, p. 658.

³² Mihnea Berindei, Gilles Veinstein, *L'Empire Ottoman et les Pays Roumains, 1544–1545*, Paris, Cambridge, 1987, p. 54.

³³ Eudoxiu de Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. II/4, ed. N. Densușianu, București, 1894, p. 12–13.

deoarece voievodul Petru este sclavul sultanului și orice acțiune militară împotriva Moldovei reprezintă o acțiune împotriva puterii imperiale și un afront adus sultanului³⁴. Folosirea darurilor diplomatice și mituirea unor demnitari otomani erau acțiuni politice utilizate de ambele părți, de aceea Rareș îi reproșa regelui Poloniei că își pune toată speranța în Gritti, care, prin intermediul darurilor, ar putea influența voința sultanului pentru a numi un alt domn în Moldova. Totodată, el îl avertiza pe rege că Gritti folosește acele daruri pentru propriul scop și anume acela de a deveni rege al Ungariei³⁵.

Însă, în economia puterii, strategia darurilor și mitei are limitele ei, iar în cazul lui Rareș, acestea s-au văzut în 1538. La începutul lunii iulie, sultanul a mobilizat oastea la Adrianopol, însă destinația expediției a fost ținută secretă până spre sfârșitul lunii³⁶. Anticipând că Moldova poate fi destinația oștii otomane, Petru Rareș a trimis soli cu daruri pentru a afla care sunt intențiile sultanului. Martor ocular la evenimente, Mustafa Gelalzade a notat că voievodul Moldovei nu a știut că oastea otomană se îndreaptă împotriva lui până la momentul sosirii acesteia în localitatea Sultan Ceairi. Aici, cei doi soli moldoveni s-au prezentat în fața sultanului, oferindu-i blănuri de samur și șoimi. Însă misiunea diplomatică nu a putut opri înaintarea armatei otomane. Soarta voievodului părea deja decisă așa că, în vreme ce unul dintre soli a rămas pentru discuții privind fidelitatea voievodului, cel de al doilea a plecat spre Moldova pentru a-i comunica domnului său că oastea sultanului se îndreaptă în această direcție. Astfel, Petru Rareș a obținut doar certitudinea că oastea otomană venea împotriva Moldovei și posibilitatea de a obține iertarea în cazul în care ar fi venit personal să se închine și să invoce clemența sultanului³⁷, lăsându-i voievodului speranța că darurile sale au avut efect. Mesajul sultanului a fost transmis prin Sinan Celebi, un renegat moldovean, care se bucurase anterior de darea de mână a domnilor moldoveni, negociindu-și mita³⁸. Este posibil ca acesta să-l fi avertizat pe domn asupra riscului; cert este că, în pofida sfatului boierilor săi, Rareș a refuzat să meargă în fața sultanului, pierzând tronul și refugiindu-se în Transilvania.

Revenit pe tron, în 1541, Petru Rareș a căutat să-și recapete statutul de prinț puternic și bogat, arătând că se bucura de deplina încredere a sultanului. Solii săi în Polonia transmiteau vestea că sultanul l-a iertat pe voievod și a decis să îi restituie teritoriile anexate de otomani în 1538, Rareș urmând doar să plătească 10.000 de zloți, cheltuiți de otomani pentru construirea cetății Tighina³⁹. În contextul răscoalei

³⁴ *Ibidem*, supl. II/1, p. 46.

³⁵ *Ibidem*, p. 65.

³⁶ Tahsin Gemil, *Agresiunea otomano-tătaro-poloneză și căderea lui Petru Rareș*, în *Petru Rareș*, ed. Leon Șimanschi, p. 154.

³⁷ *Cronici turcești privind țările române*, ed. Mihai Guboglu, Mustafa Mehmet, vol. I, București, 1966, p. 264.

³⁸ *Documente moldovenești de la Ștefăniță voievod (1517–1527)*, ed. M. Costăchescu, Iași, 1943, p. 541–544.

³⁹ Constantin Rezachevici, *Politica externă*, în *Petru Rareș*, ed. Leon Șimanschi, p. 231.

din Moldova și al asasinării lui Ștefan Lăcustă, considerat o simplă unealtă a sultanului, restituirea Tighinei reprezenta pentru Petru Rareș un succes diplomatic important, confirmat și de sursele otomane. În scrisoarea către regele Poloniei, sultanul îl înștiința că l-a iertat pe Petru Rareș și i-a dat Moldova, „precum a fost în timpul tatălui său și al bunicului său”⁴⁰. Însă trecerea de la declarații la fapte nu a fost la fel de spectaculoasă.

În aceste condiții, Petru Rareș îi solicita regelui Poloniei 10.000 de zloți, ca dar ori sub formă de împrumut, și libera trecere a solilor săi spre Moscova, pentru a cere ajutorul marelui cneaz⁴¹. Ambele solicitări au primit răspuns negativ⁴², iar în replică, Petru Rareș l-a oprit în Moldova pe solul polon trimis la Istanbul, motivând că nici regele nu a permis trecerea solilor săi spre Moscova pentru a cumpăra blănuri albe de zibelină, destinate sultanului. În cele din urmă, regele a acceptat să îi lase pe solii moldoveni să treacă spre Moscova⁴³. Avem, așadar, o confirmare directă a faptului că Rareș intenționa să cumpere de la Moscova blănuri și alte daruri pentru curtea otomană, având ca obiectiv răscumpărarea Tighinei. Contextul era favorabil domnului moldovean, după expediția din Ardeal și arestarea lui Ștefan Mailat, căruia Rareș îi adresase cuvintele: „Câine, ești robul împăratului turcesc!”⁴⁴. Domnul Moldovei avea motive să spera că fidelitatea față de sultan îi va fi răsplătită, însă negocierile privind delimitarea hotarului între Polonia și Imperiul Otoman îi prilejuiau neliniște.

În aprilie 1542, sultanul afirma că pășunile de peste Nistru nu aparțin Poloniei și îl însărcina pe sangeacul de Siliștra să stabilească hotarul împreună cu trimișii regelui⁴⁵. În noiembrie 1542, regele Sigismund îi scria sultanului despre eșecul demersului, deoarece sangeacul de Siliștra nu fusese prezent la data stabilită. Potrivit scrisorii, absența acestuia fusese provocată de intrigile lui Petru Rareș, care îl informase pe Osman pașa că polonezii intenționează, de fapt, să îl captureze⁴⁶. Ulterior, sultanul a respins acuzațiile la adresa voievodului Moldovei, arătând că adevăratul motiv al absenței sangeacului a fost numărul mare de ostași poloni⁴⁷. Petru Rareș era implicat în aceste tratative, transmițând informații ambelor părți, după cum reiese din scrisoarea prin care regele polon îi mulțumește pentru știrile și sfaturile în problema negocierii graniței cu turcii, asigurându-l de deplină confidențialitate⁴⁸. Interesul lui Petru Rareș era de a sabota delimitarea frontierei polono-otomane înainte de a-i fi restituită Tighina, deoarece pacificarea acestei zone îi reducea șansele de a recupera Benderul.

⁴⁰ *Documente ... din arhivele polone*, ed. Ilie Corfus, vol. I, p. 35–36.

⁴¹ *Ibidem*, p. 41.

⁴² *Ibidem*, p. 64.

⁴³ *Ibidem*, p. 83–84.

⁴⁴ Victor Motogna, *Relațiunile dintre Moldova și Ardeal în veacul al XVI-lea*, Dej, 1927, p. 52.

⁴⁵ *Documente turcești*, ed. Mustafa A. Mehmet, vol. I, p. 36–37.

⁴⁶ *Documente ... din arhivele polone*, ed. Ilie Corfus, vol. I, p. 90.

⁴⁷ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, ed. Mihai Guboglu, București, 1965, p. 10, nr. 20.

⁴⁸ *Documente ... din arhivele polone*, ed. Ilie Corfus, vol. I, p. 80.

În perioada următoare, Petru Rareș și-a intensificat eforturile pentru procurarea darurilor cu care să răscumpere Tighina. La 8 noiembrie 1542, solii moldoveni erau primiți la Moscova de Ivan cel Groaznic. În numele domnului lor, ei au solicitat sprijinul marelui cneaz pentru a se răscumpăra de la împăratul turcesc, deoarece sultanul a restituit lui Petru Rareș doar două părți din țară, iar a treia o ține pentru sine⁴⁹. Marele cneaz a reacționat la cererea voievodului, solicitând libera trecere a solilor săi și, la 11 februarie 1543, Semen Danilov pleca spre Moldova⁵⁰. Schimbul de solii a continuat și următoarea misiune a fost cea condusă de Ioan Chiceră. La 15 august 1545, a fost emis documentul care garanta libera trecere a solilor moldoveni prin teritoriile polono-lituaniene și itinerarul pe care trebuiau să îl urmeze. Regele a acceptat trecerea solilor moldoveni spre Moscova, deoarece Petru Rareș a dat asigurări că solii nu merg acolo cu scopuri dușmănoase față de Polonia, iar singura lor misiune este de a cumpăra blănuri scumpe, colți de morsă și alte obiecte, pentru a-l înlănzii prin daruri pe sultan⁵¹.

Întâmplările ulterioare le aflăm din scrisoarea lui Petru Rareș către regele Poloniei, prin care îl înștiința de reținerea lui Wilanowski și a negustorilor poloni care se întorceau din Imperiul Otoman⁵². Solii moldoveni au fost bine primiți de Ivan cel Groaznic, care s-a oferit să îl ajute pe prințul moldovean, trimițându-i bunurile de care avea nevoie pentru răscumpărarea Tighinei. Acestea îi erau trimise prin solii marelui cneaz, care îi însoțeau pe moldoveni. Însă solilor moscoviți nu li s-a permis intrarea în Lituania, așa că aceștia s-au întors la Moscova, lăsând doar o mică parte din lucrurile pe care le duceau voievodului Moldovei, la care se adăugau cele cumpărate de soli din banii voievodului. Oprindu-se la Vilna conform salvconductului, solii moldoveni au fost reținuți pentru două săptămâni și acuzați de nobilii lituanieni că au mers la Moscova pentru a-l convinge pe marele cneaz să lupte împotriva Poloniei. Principele moldovean acuza faptul că solii săi au fost nevoiți să suporte costurile găzduirii pentru cele două săptămâni petrecute la Vilna și nu li s-a dat o călăuză, fapt care a favorizat atacarea lor de slujitorii cnezilor Feodor și Dimitri Wisnowiecki în apropiere de Klodno. Petru Rareș vorbește despre misiunea solilor săi la Moscova ca fiind una foarte importantă și folositoare întregii Creștinătăți, de aceea el cerea restituirea imediată a bunurilor furate și pedepsirea vinovaților.

Confruntat cu acuzațiile voievodului și bănuind că acesta are sprijinul sultanului Soliman, regele Sigismund a cerut fiului său o relatare detaliată asupra incidentului și, îngrijorat de evoluția situației, în vara anului 1546 a interzis recrutarea de mercenari pentru Habsburgi în Polonia, anticipând o acțiune militară a prințului moldovean⁵³. De asemenea, în mesajul trimis lui Petru Rareș, regele îl asigură că îi vor fi restituite bunurile furate, iar vinovații vor fi pedepsiți, în schimb, cerea

⁴⁹ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 269.

⁵⁰ *Полное собрание русских летописей*, vol. XIII/2, St. Petersburg, 1906, p. 443.

⁵¹ „Archiva istorică a României”, I, 1864, 5, p. 33–35.

⁵² *Documente ... din arhivele polone*, ed. Ilie Corfus, vol. I, p. 109–110.

⁵³ Gh. Duzinchevici, *op. cit.*, p. 257; Constantin Rezachevici, *op. cit.*, p. 263.

eliberarea solului polon reținut la Suceava⁵⁴. În final, conflictul s-a aplanat ca urmare a morții lui Petru Rareș, noul principe al Moldovei fiind interesat de stabilirea unor relații bune cu Polonia. Odată cu Petru Rareș a murit și planul răscumpărării Tighinei, aceasta și din cauza schimbării contextului politic. Chestiunea delimitării frontierei polono-otomane arată că sultanul nu mai era atât de interesat de problemele din nord-vestul Mării Negre. Atunci când regele Poloniei și-a trimis solul la Istanbul pentru discuții în problema frontierei polono-otomane, Soliman a cerut amânarea tratatelor, deoarece era foarte ocupat cu o vânătoare în apropiere de Bursa⁵⁵. În aceste condiții, recuperarea Benderului devenea extrem de dificilă chiar și pentru un politician abil, ceea ce nu era cazul lui Iliăș Rareș. Totuși, ironia sorții a făcut ca Iliăș să devină stăpân al Tighinei, însă nu ca domn al Moldovei, așa cum își dorea tatăl său, ci ca pașă de Silistra.

FUR AND DIPLOMACY DURING THE REIGN OF PETER RAREȘ

Abstract

The study's starting point is an incident that took place in 1546, when a Moldavian mission returning from Moscow was attacked and robbed in Lithuania by servants of princes Feodor and Dymitr Wisnowiecki. The Moldavian envoys brought from Moscow an important quantity of sable pelts, in which the Moldavian voivode and the sultan were highly interested. Along with the tribute paid to the Porte, the Moldavian prince also gifted the sultan and the high Ottoman dignitaries with various things, which in time became a protocol obligation. The gifts offered by the Moldavian voivode to the sultan and to the high dignitaries were interpreted by historians especially as financial obligations, but they also had an important political role, namely of stating the prince's position in relation with the sultan and with the Ottoman hierarchy. The importance of the gifts offered to the sultan and to the Ottoman dignitaries can be better understood by setting aside the perspective of the attraction exercised by the exotic and luxury goods and by replacing it with what some economists call positional goods. These are characterized by welfare, prestige, and power, namely the elements through which power consumption is achieved. During his second reign, Peter Rareș was far more prudent and he sought to regain the prestige and territory annexed by the Ottomans. Following the 1538 campaign, the south-eastern region of Moldavia named Tighina was incorporated in the sanjak of Silistra. Once he was restored on the throne, Peter's purpose was to regain his prestige of rich and powerful prince and to recover Tighina using diplomatic

⁵⁴ *Documente ... din arhivele polone*, ed. Ilie Corfus, vol. I, p. 122.

⁵⁵ Dariusz Kolodziejczyk, *Inner Lake or Frontier? The Ottoman Black Sea in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, în *Enjeux politiques, économiques et militaires en Mer Noire (XIVe-XXIe siècles)*, ed. Faruk Bilici, Ionel Căndea, Anca Popescu, Brăila, 2007, p. 128.

gifts for the sultan and the high Ottoman dignitaries. That explains his need for Russian furs and the diplomatic efforts made to buy them. As we can see, the import of sable fur was not a simple commercial transaction, limited to purchasing the goods and transporting them to the destination, but had a very important political dimension.

Keywords: trade; furs; Peter Rareș; Moldavia; Poland; Ottoman Empire